

**TARBIYAVIY MUNOSABATLARNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK
XUSUSIYATLARI VA ULARDA KASBIY SHAKLLANISH VA KASBIY
O‘ZLIKNI ANGLASHNING PEDOGOGIK MOHIYATI**

Raxmonova Gulrux Ubaydullayevna

Alfraganus Universiteti, pedagogika fanlari bo'yicha (PhD)

Sadullayeva Guli Azadovna

Alfraganus Universiteti Pedagogika va psixologiya

yoʻnalishi magistranti 1- bosqich talabasi

Annotatsiya. Ta'lim munosabatlarining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari va ulardagi kasbiy rivojlanish va kasbiy o'zini o'zi anglashning pedagogik mohiyatini tadqiq qilish insonning yaxlitligi va o'ziga xosligi, shaxsning munosabatlar sub'ekti sifatidagi va uning o'ziga xosligi haqidagi tizimli g'oyalarga asoslanadi.

Maqolada tarbiyaviy munosabatlarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari va ularda kasbiy shakllanish va kasbiy o'zlikni anglashning pedagogik mohiyati yoritib berilgan.

Kalit so'zlar. Munosabat, rivojlanish, anglash, mohiyat, bilim, yechim, o'qitish, tarbiya, g'oya, element.

Ta'lim munosabatlarining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari va ulardagi kasbiy rivojlanish va kasbiy o'zini o'zi anglashning pedagogik mohiyati o'qituvchining kasbiy o'zini o'zi anglashining rivojlanishidagi kamchiliklarni aniqlaganligi, uning alohida tarkibiy qismlarining deformatsiyasi (uslub haqidagi g'oyalar) bilan belgilanadi. O'qituvchilarni tayyorlashda talabalarga kasbiy o'zini o'zi diagnostika qilishni o'rgatish, o'z shaxsiyatini rivojlantirish, kasbiy faoliyatni o'z-o'zini tartibga solish qobiliyati, o'zini o'zi anglash istagi, kasb vakili sifatida o'ziga bo'lgan qiymat-semantik munosabat, ularning pedagogik faoliyatini baholash o'rgatilishi kerak.

Ta'lim munosabatlarining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari va ulardagi kasbiy rivojlanish va kasbiy o'zini o'zi anglashning pedagogik mohiyatini tadqiq qilish ta'lim falsafasi, pedagogik psixologiya, madaniyatshunoslik, akmeologiya, sinergetika, germinetika, aksiologiya va boshqalarning yetakchi g'oyalari, insonning yaxlitligi va o'ziga xosligi, shaxsning munosabatlar sub'ekti sifatidagi va uning o'ziga xosligi haqidagi tizimli g'oyalarga asoslanadi.

Prezident Sh.M.Mirziyoyev yoshlar tarbiyasi haqida soʻz yuritib, bu borada shoshilmaslik, yoshlar va ota-onalarning talab-istaklaridan kelib chiqib, har tomonlama puxta oʻylab ish tutish kerak [6], bu esa mamlakatda ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlik, jamiyatda tinchlik va ahillik, millatlararo totuvlikni saqlab qolish, mustaqillikning uzoq yillarga moʻljallangan ijtimoiy-siyosiy taraqqiyot yoʻlini belgilab olish, istiqbolimizni ichki va tashqi xurujlardan asrab-avaylash, yangi jamiyatning yangi, yuksak maʼnaviyatli, mustaqil fikrlashga qodir, ayni chogʻda mamlakat, millat tarixini yaxshi biluvchi, ulugʻ ajdodlarimiz qoldirgan ilmiy-maʼnaviy merosdan bahramand yoshlarni tarbiyalash vazifasi turadi, deb taʼkidlaydi.

Talabalarning maʼnaviy madaniyatini rivojlantirishning falsafiy, ijtimoiy-antropologik masalalari M.Kaxxarova [1], A.Mavrulov [3], J.Tulenov [4], G.Tulenova [5], O.Gʻaybullayev [2]lar tomonidan tadqiq etilgan.

Taʼlim munosabatlarining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari va ulardagi kasbiy rivojlanish va kasbiy oʻzini oʻzi anglashning pedagogik mohiyati haqida gapirganda, didaktik maʼnoda uchta asosiy masala belgilab beriladi:

- 1) oʻqituvchiga maʼlum boʻlgan bilimlarni, yechimlarni, oʻqitish va tarbiya usullarini yangi pedagogik vaziyat sharoitlariga oʻtkazish;
- 2) har bir pedagogik vaziyat uchun yangi yechim topish;
- 3) pedagogik bilim va gʻoyalarning yangi elementlarini yaratish va aniq pedagogik vaziyatni hal qilishning yangi misollarini qurish.

Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, pedagogik vazifani umumlashtirish darajasidan qatʼi nazar, uni hal qilishning tugallangan tsikli "oʻylash - harakat qilish - oʻylash" triadasiga toʻgʻri keladi va pedagogik faoliyatning tarkibiy qismlari va ularga mos keladigan koʻnikmalar bilan mos keladi. Natijada, oʻqituvchining kasbiy malakasi modeli uning nazariy va amaliy tayyorgarligining birligi sifatida ishlaydi.

Kasbiy oʻzini oʻzi anglashning yuqori darajasi quyidagilar bilan tavsiflanadi: oʻqituvchining kasbdagi shaxsiy oʻsish qadriyatlari xususiyatlarining ierarxik tuzilishining ustunligi; ongda talaba obrazini uning hayotiy faoliyati subʼekti sifatida aks ettirish va belgi sifatida aks etish istagi; oʻquvchilar bilan shaxsga yoʻnaltirilgan oʻzaro munosabatlarga boʻlgan munosabatning ustunligi, oʻziga ijobiy munosabat.

Oʻz-oʻzini hurmat qilish va oʻz-oʻzini anglashning psixologik tushunchalari aniq boʻlishiga qaramay, farqlarga ega. Oʻz-oʻzini hurmat qilish kontseptsiyasi - bu oʻzi haqida baholovchi emas, balki tavsiflovchi fikrlar toʻplamidir. Garchi, albatta, oʻz-oʻzini hurmat qilish kontseptsiyasining u yoki bu qismi ijobiy yoki salbiy rangga ega boʻlishi mumkin. Oʻz-oʻzini hurmat qilish tushunchasi, aksincha, inson oʻz fazilatlarini qanday

baholashi bilan bevosita bog'liq. O'z-o'zini hurmat qilish - bu insonning o'zini, uning imkoniyatlarini, fazilatlarini va boshqa odamlar orasidagi o'rnini baholashdan iborat. Bundan tashqari, xuddi shu fazilatlar bir kishi tomonidan ijobiy talqin qilinishi mumkin (va keyin ular o'z-o'zini hurmat qilishni oshiradi), ikkinchisi esa - salbiy ma'noda (va keyin uni tabiiy ravishda pasaytiradi). Umuman olganda, o'z-o'zini anglash tushunchasi o'z-o'zini hurmat qilish tushunchasiga qaraganda kengroqdir.

O'z-o'zini baholash shaxsning markaziy shakllanishini, uning asosiy qismini anglatadi, asosan shaxsning ijtimoiy moslashuvini belgilaydi va uning xatti-harakati va faoliyatini tartibga soluvchi hisoblanadi. Shuni tushunish kerakki, uning shakllanishi faoliyat va shaxslararo o'zaro ta'sir jarayonida sodir bo'ladi.

Kasbiy o'zini o'zi baholash tarkibida, shuningdek, erishilgan narsalarni baholash bilan bog'liq va yutuqlardan qoniqish / norozilikni aks ettiruvchi natijaning o'zini o'zi baholashini va baholash bilan bog'liq potentsialni o'z-o'zini baholashni ta'kidlash tavsiya etiladi. O'z-o'zini baholashning ushbu modeli o'z-o'zini rivojlantirish uchun ijobiy motivatsiya asosida yotadi va shaxsning ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyati, shu jumladan o'qituvchilik faoliyati bilan bog'liq.

A.Reanning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning tasavvuri idealdan uzoqda bo'ladi, bu kabi fazilatlarga rioya qilish, yetakchilik va ishonchlik ustun turadi. Bundan tashqari, yetakchilik uchun og'ish salbiy, qolgan ikkita sifat uchun esa ijobiydir. Bu o'qituvchilarning o'z-o'zini baholashiga ko'ra, yetakchilik ularda yetarlicha ifodalanmaganligini anglatadi; professional o'qituvchining "ideal" qiyofasiga yaqinlashib, o'zida bu sifatni rivojlantirish istagi qat'iy bo'ladi.

O'qituvchi faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o'qituvchining amaliy ko'nikmalarning keng guruhidan kamida bittasini ravon egallashi juda muhimdir: badiiy (qo'shiq aytish, rasm chizish, musiqa asboblari chalish va boshqalar); deyarli har kim o'zlashtira oladigan tashkiliy (masalan, ommaviy ko'ngilochar, bir yoki bir nechta sport turlari bo'yicha ijtimoiy murabbiy, turizm bo'yicha instruktor, ekskursiya gid, ma'ruzachi-targ'ibotchi, to'garak rahbari va boshqalar).

Ko'pincha pedagogik mahorat pedagogik texnologiya ko'nikma va malakalariga tushiriladi, bu ko'nikmalar esa o'zlashtirishning tashqi ko'rinishdagi tarkibiy qismlaridan faqat biri hisoblanadi. O'z kasbiy salohiyatini doimiy ravishda yangilab turmasdan, boyitmasdan turib, bugungi kunda yosh avlodga jamiyatning hozirgi talablari darajasida bilim berib bo'lmaydi. O'qituvchining kasbiy o'zini o'zi tarbiyalashi, asosan, agar u o'zi umumiy pedagogik bilimdagi, o'qitilayotgan fan

asoslarini bilishdagi kamchiliklarni va uning pedagogik vositalarining etarli emasligini ko'rmasa, mumkin emas. O'z-o'zini tarbiyalash va kasbiy o'zini-o'zi takomillashtirish bo'yicha ish boshlaganida, yangi o'qituvchi ma'lum bir davrdagi ishini tahlil qilish ma'lumotlariga, ularni ob'ektiv baholashga va o'z ishini yaxshilash bo'yicha murabbiylarning tavsiyalariga ega bo'lishi kerak. O'z ustida tizimli ishlash orqali o'z kasbiy faoliyatida sezilarli muvaffaqiyatlarga erishgan o'qituvchilarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, o'z-o'zini takomillashtirish bo'yicha ish o'z pedagogik amaliyotini chuqur tahlil qilish, muvaffaqiyatlar va muvaffaqiyatsizliklar sabablarini aniqlash bilan boshlanishi kerak. O'z faoliyatining natijalari va jarayonini tahlil qilib, o'qituvchi mulohaza yuritadi, ularsiz o'quv jarayonining qonuniyatlarini tushunish mumkin emas, pedagogik mahorat sari ilg'or harakat bo'lmaydi.

Fan o'z-o'zini hurmat qilishni shakllantirishning ikkita usulini qayd etadi. Birinchisi - intilish darajasini erishilgan natija bilan bog'lash, ikkinchisi - o'zi haqidagi boshqalarning fikrlarini taqqoslash, ijtimoiy taqqoslash. Ammo bu usullardan foydalanganda o'zini-o'zi hurmat qilish har doim ham rivojlanmaydi. Past intilishlar o'z-o'zini hurmat qilishning oshishiga olib kelishi mumkin, chunki faqat yuqori maqsadlarni qo'ygan o'qituvchilar o'z ishlarida qiyinchiliklarga duch kelishadi. O'zini va o'z natijalarini hamkasblari natijalari bilan taqqoslash orqali o'zini o'zi qadrlashni shakllantirish usuli ijodiy ishlaydigan o'qituvchini qoniqtira olmaydi.

O'qituvchining (shu jumladan kelajakdagi) o'zini o'zi qadrlashini shakllantirishning asosiy usuli - bu o'z natijalarini o'qituvchi-pedagogning shaxsiyati va faoliyati ideali bilan solishtirish va bunday ishni iloji boricha erta, birinchi kursdan boshlash kerak. . Kasbiy idealni shakllantirishning eng oddiy va ayni paytda eng ishonchli usuli - bu o'z-o'zini o'qitish maxsus adabiyotlarni o'rganish, ideal o'qituvchini topish uchun taniqli o'qituvchilarning hayoti va faoliyati bilan tanishish. Bu uning o'z-o'zini tarbiyalash samaradorligining asosiy shartidir. Bu borada irodali, qiyofasi namuna bo'ladigan inson ideali juda foydali rol o'ynashi mumkin.

O'z-o'zini tarbiyalash jarayonini rag'batlantiradigan tashqi omillarga o'qituvchilar jamoasi, maktabni boshqarish uslubi va bo'sh vaqt omili kiradi. O'qituvchi, ayniqsa, boshlang'ich o'qituvchi, o'zaro xayrixohlik va talabchanlik, to'g'rilik, konstruktiv tanqid va o'z-o'zini tanqid qilish muhiti mavjud bo'lgan, hamkasblarining ijodiy izlanishlariga alohida e'tibor qaratadigan va chin dildan quvonadigan o'qituvchilar jamoasida bo'lsa. ularning topilmalari, boshlang'ich o'qituvchilarning kasbiy o'sishiga qiziqish mavjud bo'lsa, professional ideal talablariga javob berishga intiladi. Aksincha, o'qituvchilar o'rtasida kollektivistik tamoyillarning yo'qligi, ijodiy izlanishga e'tibor

bermaslik va o'z-o'zini tarbiyalash imkoniyatlariga shubha bilan munosabatda bo'lish muqarrar ravishda o'z-o'zini takomillashtirishga bo'lgan ehtiyojni o'ldiradi.

O'z-o'zini tarbiyalash uchun maqsadlarni to'g'ri belgilash uchun siz o'zingizning kuchli va zaif tomonlaringizni bilishingiz kerak, ya'ni o'zingizni bilishingiz kerak. O'z-o'zini bilishning eng muhim usullaridan biri bu o'z tajribasini ijobiy va salbiy tahlil qilishdir. Tajriba, "qiyin xatolarning o'g'li" - ajoyib o'qituvchi, lekin u darslari uchun juda qimmatga tushadi. O'zingizni bilishning yana bir usuli - boshqalar bilan solishtirish. Aniq sabablarga ko'ra, dasturda o'z-o'zini takomillashtirishning barcha vazifalari va yo'nalishlari qayd etilishi mumkin emas. Ba'zan bunga alohida ehtiyoj yo'q. Asosiysi, o'qituvchilik yo'liga qadam qo'ygan har bir shaxs o'z hayotiy qoida va tamoyillarini ishlab chiqadi va hayotda ularga qat'iy amal qiladi.

O'z-o'ziga ta'sir qilish vositalari va usullari cheksiz xilma-xildir. O'z shaxsiyatining xususiyatlarini va o'ziga xos sharoitlarini hisobga olgan holda, har bir kishi o'zining optimal kombinatsiyasini tanlaydi. Dam olish - bu umumiy tinchlik holati, kuchli tajribalar yoki jismoniy harakatlardan keyin dam olish.

O'z-o'zini tarbiyalash vositalari orasida alohida o'rinni shaxsning ruhiy holatini boshqarish vositasi egallaydi, ya'ni. o'z-o'zini tartibga solish vositalari. Bularga o'chirish, o'z-o'zini chalg'itish, mushaklarning gevşemesi (bo'shashish), shuningdek, o'z-o'zini ishontirish, o'z-o'zini tartibga solish, o'zini o'zi boshqarish, o'z-o'zini gipnoz qilish va boshqalar kiradi.

So'nggi yillarda keng ommalashtirish tufayli maxsus og'zaki formulalar - avtotrening yordamida maqsadli o'z-o'zini gipnoz qilish usullari va usullari tobora ko'proq foydalanilmoqda. Pedagogik fikrlash va harakat qilishning integral qobiliyatini mukammal egallashni o'z harakatlari va o'quvchilarning harakatlarini oldindan ko'rish va ijodiy loyihalash uchun asos sifatida kuzatish va tasavvurni rivojlantirishga qaratilgan maxsus mashqlarsiz ta'minlab bo'lmaydi. Ilmiy pedagogik tafakkur pedagogik faktlarga erkin munosabatda bo'lish, ularning mohiyatiga kirib borish uchun ularni tarkibiy qismlarga ajratish, pedagogik hodisalarda o'xshashlik, o'xshashlik va farqlarni o'rnatishda ifodalanadi. Buning uchun bo'lajak o'qituvchi faktlar va hodisalarni tasniflashni, ijtimoiy o'zaro ta'sir ishtirokchilarining xatti-harakatlari va faoliyati sabablarini aniqlashni va motivlarini aniqlashni, analitik, prognostik va proyektiv muammolarni hal qilishni o'rganishi kerak.

Metodologiyaning o'ziga xos ilmiy darajasi pedagogika yoki psixologiyaga xos bo'lgan, faqat ilmiy bilimlarning ushbu sohasida qo'llaniladigan usullar, tadqiqot tamoyillari va tadqiqot tartiblari tizimidir. U ma'lum bir sohadagi ilmiy bilimlarga xos

bo'lgan muammolarni, shuningdek, metodologiyani yuqori darajalarida ko'tarilgan, ammo pedagogika yoki psixologiyada aniq o'ziga xoslikka ega bo'lgan savollarni o'z ichiga oladi.

Pedagogikada funksional yondashuvdan farqli ravishda yaxlit yondashuv vujudga keldi, bunda pedagogik jarayonning har qanday jihatida bir vaqtning o'zida butun va shaxsda sodir bo'ladigan o'zgarishlardan qat'iy nazar o'rganiladi. Funksional yondashuvning mohiyati shundan iboratki, pedagogik jarayonni o'rganish uni yaxlitlik, ma'lum bir tuzilishga ega bo'lgan tizim sifatida hisobga olinmasdan amalga oshiriladi, unda har bir element belgilangan vazifalarni hal qilishda o'z vazifasini bajaradi, shuningdek, uning harakatini amalga oshiradi. Har bir element butunning harakat qonunlariga bo'ysunadi.

Pedagogikadagi funksionalizm ko'p jihatdan an'anaviy pedagogika fanining voqelik hodisalarini ko'rib chiqishga metafizik yondoshuvi mahsulidir: o'qitish ma'lum miqdorda bilim va ko'nikmalarni berishi, ta'lim esa axloqiy ongni shakllantirib, o'z-o'zini tarbiyalashi kerak. ijtimoiy talab qilinadigan sifat. Ayni vaqtda o'qituvchi o'qitadi, tarbiyachi esa tarbiyalaydi.

Shaxs qismlarga bo'lib shakllanmaydi, deydi A.S.Makarenko. Shunga qaramay, zamonaviy ta'lim amaliyotining ob'ektiv qarama-qarshiliklari orasida asosiysi, bizning fikrimizcha, shaxsning yaxlitligi va uni rivojlantirish muammosini hal qilishda funksional yondashuv o'rtasidagi ziddiyatdir. Yaxlit yondashuv zarurati shundan kelib chiqadi, uning asosiy g'oyasi shundan iborat:

- butunning xossalari uning elementlari xossalari umumiy mahsuloti emas;
- butunning haqiqiy mavjudligida namoyon bo'ladigan xususiyatlari uning elementlarida butunlay yo'q bo'lishi mumkin. Ular mexanik qo'shilishning emas, balki elementlarning xususiyatlarining murakkab o'zaro ta'sirining natijasidir. Tizim o'z tarkibiy qismlariga faol ta'sir qiladi, ularni o'z tabiatiga ko'ra o'zgartiradi;
- bir komponentning o'zgarishi muqarrar ravishda boshqalarda va butun tizimda o'zgarishlarga olib keladi;
- pedagogik jarayonni tashkil etishda shaxsning integrativ (yaxlit) xususiyatlariga yo'naltirish;
- shaxs deganda yaxlitlik, o'ziga xos tuzilish, funktsiyalar va ichki tuzilishga ega bo'lgan murakkab aqliy tizim sifatida tushunish kerak.

Psixologiyada shaxsiyatning integrativ, yaxlit xususiyatini aniqlash muammosi hali ham o'zining aniq yechimini olgani yo'q. Shu bilan birga, tadqiqotchilar bir ovozdan shaxsning barcha jihatlari bir-biri bilan chambarchas bog'liq va o'zaro ta'sir

qiladi, ammo dominant ta'sir doimo uning ijtimoiy tomoni - dunyoqarashi va yo'nalishi bo'lib qoladi, ehtiyojlar, qiziqishlar, ideallar, intilishlar, axloqiy va boshqalarni ifodalaydi. Shaxsning eng muhim mezon xususiyati uning yo'nalishi bo'lib, u shaxsning o'zagi, ruhiy markazi hisoblanadi.

Shunday qilib, yaxlit yondashuvga e'tibor qaratiladi

- rivojlanayotgan shaxsning pedagogik tizimida, birinchi navbatda, integrativ o'zgarishlar tizimni tashkil etuvchi aloqalar va munosabatlarni ajratib ko'rsatish;

- tizimda nima barqaror va nima o'zgaruvchan, nima asosiy va nima ikkilamchi ekanligini o'rganish va shakllantirish. Bu alohida komponentlar-jarayonlarning shaxsning tizimli bir butun sifatida rivojlanishiga qo'shgan hissasini aniqlashtirishni o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, bu shaxsiy yondashuv bilan juda chambarchas bog'liq.

Pedagogikadagi shaxsiy yondashuv yaxlit yondashuvdan kelib chiqadi. U shaxsning ijtimoiy, faol va ijodiy mohiyati haqidagi g'oyalarni tasdiqlaydi. Shaxsni ijtimoiy-tarixiy taraqqiyot mahsuli va madaniyat tashuvchisi sifatida e'tirof etish shaxsni inson tabiatiga, shu bilan birga narsalar orasidagi narsaga, o'rgatiladigan avtomatga tushirishga imkon bermaydi.

Birgalikda faoliyat va muloqot jarayonida, odamlar va madaniy mahsulotlar dunyosi bilan hamkorlik qilish jarayonida o'z o'zini topadigan shaxsning ijtimoiy faol mohiyati g'oyasi shaxsiy ma'no va axloqiy tanlashning turli muammoli-nizoli vaziyatlarda faoliyati va harakatlarini tartibga soluvchi jamiyatda shaxsning hayoti davomida shakllangan munosabatlar semantikasiga e'tiborni qaratadi (A.N.Leontev).

Shaxsiy yondashuv shaxsiy ma'nolarni shakllantirishga e'tibor berish bilan cheklanmaydi. Shunga qaramay, ularda dunyo inson oldida u harakat qiladigan, kurashadigan va yashaydigan motivlar nurida paydo bo'ladi. Insonning shaxsiy ma'nolarida voqelikni befarq bilish emas, balki dunyoning ma'nosi ochiladi. Ularda hayotning o'zini o'zi belgilash bo'yicha ko'rsatmalar tug'iladi, ular shaxsning yo'nalishini belgilaydi, bu shaxsni uning eng muhim tarkibiy qismi sifatida shakllantirishning deyarli barcha yondashuvlarida ajralib turadi.

Shaxsiy yondashuv, shaxsning tuzilishiga oid munozaralardan qat'i nazar, pedagogik jarayonni loyihalash va amalga oshirishda maqsad, mavzu, natija va uning samaradorligining asosiy mezoni sifatida shaxsga yo'naltirishni anglatadi. Bu zudlik bilan shaxsning o'ziga xosligini, uning intellektual va ma'naviy erkinligini, hurmat qilish huquqini tan olishni talab qiladi. Bu ta'limda shaxsning moyilligi va ijodiy

salohiyatini o'z-o'zini rivojlantirishning tabiiy jarayoniga tayanishni, buning uchun tegishli shart-sharoitlarni yaratishni o'z ichiga oladi.

Metodologiyaning eng yuqori falsafiy darajasida materialistik dialektika nuqtai nazaridan faoliyat shaxs rivojlanishining asosi, vositasi va hal qiluvchi sharti ekanligi aniqlandi. Bu holat pedagogik tadqiqotlar va amaliyotda shaxs bilan chambarchas bog'liq bo'lgan faoliyat yondashuvini joriy etishni taqozo etadi. Faoliyat - bu odamlar tomonidan atrofdagi voqelikni o'zgartirish. Bunday transformatsiyaning dastlabki shakli mehnatdir. Insonning moddiy va ma'naviy faoliyatining barcha turlari mehnatdan kelib chiqadi va uning asosiy xususiyati - tevarak-atrofdagi dunyoning ijodiy o'zgarishini o'z ichiga oladi. Tabiatni o'zgartirib, inson o'zini o'zgartiradi, o'zini rivojlanish sub'ekti sifatida namoyon qiladi.

Adabiyotlar

1. Kaxxarova M. Jamiyatda ma'naviy-axloqiy muhit: muammo va yechimlar. Avtoref. ... fal.fan.dok. – T., 2012.
2. G'aybullayev O. O'zbekiston mustaqilligi sharoitida yoshlar estetik tafakkurining rivojlanish masalalari: Fal. fan. dok. ... diss. – Camarqand, 2005. – 161.
3. Mavrulov A. Ma'naviy barkamol inson tarbiyasi. – T.: O'zbekiston, 2008. – 80 b.
4. Tulenov J. Falsafiy madaniyat va ma'naviy kamolot. – T.: Mehnat, 2000. – 215 b.
5. Tulenova G. Yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishda ma'naviy omilning roli (Ijtimoiy-falsafiy tahlil): Fal. fan. dok. ...diss. – T., 2006. – 317 b.
6. <http://uza.uz/oz/politics/shavkat-mirziyoyev-yoshlar-talim-tarbiyasida-shoshmaslik-kerak-07-07-2017>.
7. Рахмонова Г.У. Мактабгача тарбия ёшдаги болаларнинг касбий қизиқишларини ривожлантиришда ўйинчоқларнинг тутган ўрни // Муғаллим ҳам узлуксиз билимлендири. – 2016. В. 107-110 б.
8. Raxmonova G.U. Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yinli texnologiyalari orqali kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirish. 2023.//Avtoreferat. 20 b.
9. Raxmonova G.U. **Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim tarbiyasida innovatsion yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish metodikasi.** - 2024. 187-192 <http://pedagogs.uz/index.php/ped/issue/view/21>